

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN ÇEVRE BİLGİ VE TUTUMLARININ FARKLI OKUL TÜRLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Elif SÖNMEZ*

Zekeriya YERLİKAYA**

ÖZ

Çevre sorunları her geçen gün belirgin bir şekilde gün yüzüne çıkarken birçok farklı görüş sorunların temelinde eğitim ve özelinde çevre eğitimini ön plana çıkarmaktadır. Bu nedenle sorunun temeline ilişkin araştırmaların belirli periyotlarla yenilenmesi icap etmektedir. Bu bağlamda, bu çalışmada farklı okul türlerinde okuyan 8. Sınıf öğrencilerinin Çevre bilgi ve çevre tutumlarının karşılaştırılması amaçlanmıştır. Tarama deseninde yapılan çalışma Kastamonu il sınırları içerisinde bulunan biri özel okul (19 öğrenci), biri imam hatip ortaokulu(32 öğrenci) olmak üzere toplam on bir ortaokulda isteğe bağlı olarak toplam 604 8. Sınıf öğrencisi üzerinde yürütülmüştür. Çalışmada ilköğretim öğrencileri için hazırlanmış Çevre Bilgi Testi (ÇBT) ve Çevre Tutum Ölçeği (ÇTÖ) kullanılmıştır. Verilerin sınıflandırılmasında frekanslar ve guruplar arasındaki farkın belirlenmesinde Anova testi kullanılmıştır. Çalışma sonucunda, Çevresel bilgi düzeyi açısından özel okul, imam hatip okulu ve klasik ortaokul öğrencileri arasında önemli düzeyde farklılık izlenmiştir. Çevresel tutum açısından ise özel okul ile imam Hatip öğrencileri arasında fark bulunurken klasik ortaokul öğrencileri arasında fark izlenmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Çevre Bilgisi, Çevresel Tutum, Okul Tipi.

A STUDY OF ENVIRONMENTAL KNOWLEDGE AND ATTITUDES OF SECONDARY STUDENTS IN TERMS OF DIFFERENT KINDS OF SCHOOLS

ABSTRACT

As environmental problems prominently appear day by day, the root of the problem features different perspectives and specifically environmental education. Therefore, the researches concerning the roots of the problem must be renewed. In this regard, the purpose of the present study is to compare environmental knowledge and environmental attitudes of students who study at 8th grade in different kinds of schools. In the study which is in scanning method, was carried out with 604 8th grade students who enroll in eleven different secondary schools including one private school(19 students) and one religious vocational school(32 students) in the city of Kastamonu. In the study, “Environmental Knowledge Test “and “Environmental Attitude Scale “, which were prepared for primary education school students, were used. To classify the data frequencies and to compare the differences between the groups except the averages Anova test was used. As a result of the study, it has been observed that there are significant differences in private school, religious vocational school and classic secondary school students in terms of environmental knowledge. In terms of environmental attitudes, while there are differences in private secondary school and religious vocational school students, there are no differences in classic secondary school students.

Keywords: Environmental Knowledge, Environmental Attitude, School Type.

* Kastamonu Üniversitesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalı, esonmez@kastamonu.edu.tr

** Öğretim Üyesi. Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, , İlköğretim Bölümü, zyerlikaya@kastamonu.edu.tr

1. GİRİŞ

Hızla artan dünya nüfusu büyük çevre sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda bütün canlıların direkt etkileşim içerisinde olduğu çevre olgusuna olumsuz en büyük katkıyı insanlar sağlamaktadır. Doğal kaynakların bilinçsiz kullanımı, kentleşme, sanayileşme ve özellikle sosyolojik temelli kirlenme unsurları her geçen gün problemin büyümesine sebep olmaktadır. Çevresel sorunlarının büyümesine sebep olan sosyolojik sebebin temelini insanın doğaya karşı olan davranış ve tutumu oluşturmaktadır. Buradan hareketle bireylerin çevreye karşı olumlu tutum geliştirebilmeleri ancak eğitimle mümkün olabilecektir.

Çevresel sorunların yok edilmesi veya asgari düzeye indirilmesi çevre hususunda bilince ve iradeye sahip, çevre konusundan yaşanabilecek tehlikelere karşı durma iradesine ve isteğine sahip bireylerin yetiştirilmesi ile mümkün olacaktır. Bunun yolu ise, bireylerin yaşadıkları çevresel problemler hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi olmaları, sorunların çözümü adına öneriler geliştirilebilmeleri ve bu önerileri uygulayabilecek irade ve motivasyona sahip olmalarıdır. Çevre sorunlarının ortadan kaldırılması sadece davranış ve tutum değişikliği ile mümkündür (Sinha ve diğerleri, 1985: 8). Çevresel tutum bakımından sorunlu ve bozuk davranışlarda bulunan bir birey çevre sorunlarına karşı ilgisiz olacağı gibi çevresel problemler oluşturmaya da devam edecektir (Uzun ve Sağlam, 2006).

Çevre eğitimi; bütün yönleri ile ele alınması gereken, diğer disiplinlerle etkileşimini göz ardı etmeden ve problemlerin çözüm metodolojisinin öğretimini esas alan bir yaklaşımdır. Çevre ile ilk etkileşim erken yaşta başladığı için çevre eğitimine ilköğretimde başlanması bireylerin ilerleyen yaşlardaki tutumunu olumlu yönde geliştirmesi açısından önemlidir. (UNESCO-UNEP, 2010).

Türkiye’de halen uygulanması devam etmekte olan ilköğretim programlarında çevre ile alakalı konular, münferit olarak değil, fen ve teknoloji, sosyal bilgiler, hayat bilgisi gibi bazı dersler içerisinde ele alınmaktadır. Bu nedenle çevre ile ilgili konulara dikkat çekilmesi ve etkili bir öğretimin gerçekleştirilmesi çevre eğitimi açısından önem arz etmektedir. Fakat ekseriyetle, çevre eğitimi konusunda istekli bir öğretmen olmadığında çevre ile alakalı konular; programın sıkışıklığı, multidisipliner çalışmanın güçlüğü, kaynak ve zaman sıkıntısı, öğrencilerle okul dışı ya da sınıf dışı ortamlarda çalışmanın zorlukları gibi bazı temel problemler aşıl原因arak çevre eğitimine gereken önem verilemeyebilmektedir (Palmer, 1998; Barrett, 2007; Akınoğlu ve Sarı 2009). Yayımlanan ilköğretim programları incelendiğinde yukarıda bahsedilen güçlükleri giderebilecek konu içeriği ve etkinlikleri içeren kapsamlı bir çevre dersinin bulunmadığı görülmektedir(Aktepe ve Girgin 2009).

Bu doğrultuda bu araştırmada, Kastamonu ili merkezindeki farklı tip ortaokullarda öğrenim görmekte olan 8. Sınıf öğrencilerinin çevresel bilgi düzeyleri ve tutumlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda öğrencilerin çevresel bilgi düzeyleri ile çevresel tutumlarına okul türlerinin etkisinin olup olmadığı belirlenmesi amaç edinilmiş ve çalışma özel ortaokul, imam hatip ortaokulu ve klasik tip ortaokul olma üzere üç farklı okul tipi ele alınmıştır. Çevresel bilgi düzeyi ve çevresel tutumun okul tipleri açısından değişiklik gösterip göstermediği irdelenmiştir.

2. YÖNTEM

Tarama deseninde yapılan çalışma 2016-2017 eğitim öğretim yılında Kastamonu İl merkezinde faaliyet gösteren 11 ortaokulda 8. sınıf öğrencilerine yönelik yürütülmüştür. Çalışma kapsamında özel okulda öğrenim gören 19, imamhatip ortaokulunda öğrenim gören 32 ve klasik devlet ortaokulunda öğrenim gören 503 8. sınıf öğrencisi olmak üzere toplam 604 öğrenci ele alınmıştır.

Çalışmada Atasoy, (2005) tarafından ilköğretim öğrencileri için hazırlanmış ve 33 çoktan seçmeli sorudan oluşan Çevre Bilgi Testi kullanılmıştır. Öğrencilerin çevresel bilgi testlerine verdikleri her bir doğru cevap 1 puan olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda bütün sorulara doğru cevap veren bir öğrencinin alacağı puan 33 olacaktır.

Ayrıca farklı tipteki ortaokul öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarını ölçebilmek için kullanılan Çevre Tutum ölçeği de Atasoy (2005) tarafından geliştirilmiş 25 sorudan oluşan 5'li likert tip ölçektir. Kesinlikle katılmıyorum-kesinlikle katılıyorum değerlendirmesine doğru seçenekler içeren ölçeğin cronbach alpha değeri 0,80 olarak hesaplanmıştır. Kullanılan ölçek ve test içeriğinde çevre sorunları ve çevre kirliliği, hayvanlar ve bitkilere, enerji kaynakları ve geri dönüşüm, insan-çevre ilişkileri ve doğal afetler, atmosfer-hidrosfer-litosfer, ekosistem, biyom ve besin zinciri, enerji ile tüketim ve tutumluluk konularını kapsayan sorular bulunmaktadır. Verilerin değerlendirilmesinde SPSS paket program kullanılmıştır.

3. BULGULAR

Çalışmadan elde edilen bulgular değerlendirildiğinde bilgi düzeyine ilişkin genel ortalama 17,88 olarak hesaplanmıştır. Bununla birlikte öğrencilerin çevresel tutumlarına ilişkin ortalama puan 93,91 olarak tespit edilmiştir. Tutuma ilişkin en düşük puan 29 olurken, en yüksek alan öğrenci tam puan olan 125 puan almıştır.

Tablo 1. Öğrencilerin Okul Türlerine Göre Çevre Bilgi Düzeylerinden Elde Ettikleri Puanlara İlişkin Anova Analizi Sonuçları

Bilgi	N	Ort.±SS	F	P
Ortaokul	553	18,03±5,25 ^b	11,387	,000*
İmamhatip Ortaokulu	32	14,06±5,26 ^c		
Özel ortaokul	19	20,68±5,33 ^a		

*p<0,01 a,b,c: aynı sütundaki ortalamalar birbirinden farklıdır.

Tablo 1 incelendiğinde bilgi düzeyinin okullar bağlamında elde edilen değerlendirme sonuçlarına göre en düşük ortalama 20,68 ile özel ortaokul öğrencilerinden ölçülürken en yüksek bilgi düzeyi ise 14,06 ile imam hatip ortaokulu öğrencilerinde tespit edilmiştir. Her üç okul tipinden elde edilen ortalamalar arasındaki farklılık istatistiki bakımdan da anlamlı bulunmuştur. Elde edilen ortalamalar genel ortalama ile kıyas

edildiğinde özel okul genel ortalamasının üzerinde iken, imamhatip ortaokulu oldukça altında ve klasik okul ise ortalama seviyesinde olduğu belirlenmiştir.

Tablo 2. Öğrencilerin Okul Türlerine Göre Çevre Tutum Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanlara İlişkin t Testi Sonuçları

Tutum	N	Ortalama±Standart Sapma	F	P
Ortaokul	553	94,02±20,06 ^{ab}		
İmamhatip Ortaokulu	32	86,03±20,24 ^b	3,252	,039*
Özel ortaokul	19	100,74±15,45 ^a		

*p<0,05 a,b,c: aynı sütundaki ortalamalar birbirinden farklıdır.

Tablo 2'ye göre çevresel tutum bakımından okul türleri arasındaki farklılık bilgi düzeyine benzerlik göstermiştir. En iyi ortalamayı 100,74 ile özel okul verirken klasik tip ortaokul 94,02 ile takip etmiş ve imamhatip ortaokulu 86,03 ortalama ile genel ortalamasının altında kalmıştır. Diğer taraftan öğrencilerin çevresel tutumlarına ilişkin ortalama puan 93,91 olarak belirlenmiştir. Tutum ortalamaları oransal anlamda bilgiye göre daha iyi seviyede olduğu belirlenmiştir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin Çevre Bilgi Testi ortalamalarının 17,88 olduğu dikkate alındığında, çevre bilgi düzeyinin orta düzeyde olduğu görülmektedir. En yüksek ortalama 20,68 ile özel ortaokul öğrencilerinden ölçülürken en düşük bilgi düzeyi ise 14,06 ile imam hatip ortaokulu öğrencilerinde tespit edilmiştir.

Elde edilen verilerden yola çıkarak, ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin çevre bilgi testinin sorularının yarısını cevaplayamaması fen bilimleri ders programı içeriklerindeki yetersizlikler, eğitim-öğretim ortamı, öğretmen kalitesi, diğer derslerin çevre eğitimine yeterince değinmiyor olması gibi nedenler, çevre bilgisinin düşüklüğün başlıca sebepleri olarak gösterilebilir.

Ortaokul 8. sınıf Fen Bilimleri dersi öğretim programı incelendiğinde, çevre ile ilgili Madde Döngüsü ve Sürdürülebilir Kalkınma ünitelerinde toplam 5 kazanım için 7 ders saati ayrıldığı görülmektedir (MEB, 2013). İmamhatip ortaokulunun diğer okullara göre çevre bilgi düzeylerinin düşük olması haftalık ders programının yoğunluğundan kaynaklandığı söylenebilir. İmamhatip ortaokulunda Fen Bilimleri öğretim programı aynı olmakla birlikte zorunlu ve seçmeli ders saatlerinde farklılık gözükmemektedir. 8. sınıf için zorunlu ders saati 36 saat iken, diğer okullarda 29 saattir. Seçmeli dersler ise, imam hatipte 4 saat iken diğer okullarda 8 saattir.

Diğer taraftan bu okul tiplerinin hepsinde teoriye yönelik bir tarz izlenmesi, hususi bir çevre eğitim programı bulunmaması (Şimşekli, 2004; Alım, 2006; Erdoğan ve Özsoy, 2007; Atasoy ve Ertürk, 2008; Sadık ve Çakan, 2010; Köse, Gencer, Gezer, Erol ve Bilen, 2011; Artun, 2013), okullarda öğrencilerin çevre bilincine sahip olmasına katkı

sağlayacak etkinlik sayısının düşük olması (Şimşekli, 2001; Özsevgeç ve Artun, 2012a; Artun ve Özsevgeç, 2015) sorunların temelini oluşturmaktadır.

Öğrencilerinin çevresel tutumlarına ilişkin ortalama puan 93,91 olarak belirlenmiş ve ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin çevre tutumlarının iyi düzeyde olduğu söylenebilir. 8. sınıf öğrencilerinin çevresel tutumlarının okul türleri açısından bilgi düzeyine benzer şekilde farklılık göstermiştir. Yani en yüksek tutum özel okulda görülürken en düşük tutum imam hatip ortaokulunda görülmektedir. Bu çalışmada, öğrencilerin demografik özellikleri incelenmemesine rağmen özel okulda öğrenim gören öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyinin diğer okullardaki öğrencilere göre daha iyi olduğu varsayılabilir. Nitekim elde edilen veriler, çevre bilgi düzeyinin ve tutumun sosyo- ekonomik düzeye göre değerlendirildiği çalışmalarla kıyaslandığında; Sönmez ve Yerlikaya (2017) ve Taycı Ünal (2009)'un araştırma sonuçları ile uyum göstermektedir.

Çevre eğitimi birçok problemten arındırılmış, yaşanabilir ve sağlıklı bir çevre oluşturulmasında çok büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, ülkemizde temel ve zorunlu eğitim olan ilköğretimde uygulanabilir ve başarılı bir çevre eğitimi gerçekleştirilmelidir. Bu düzeyde uygulanacak eğitimle çevresel sorumluluk sahibi bireyler yetişebilmesi için öncelikle öğrencilerin çevresel bilgi, bilinç ve tutum düzeylerinin sağlıklı bir biçimde belirlenmesi ve bunlara yönelik geliştirici faaliyetler yürütülmesi gerekmektedir. Kişilerin çevresel tutumları ne kadar müspet olursa çevresel sorunlarında o derece azalacağı muhakkaktır. Bu nedenle ilköğretim seviyesinde öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarını olumlu yönde etkileyecek ve değiştirecek eğitim uygulamalarına yer verilmelidir.

TEŞEKKÜR

Bu çalışma Uluslararası Taşköprü Pompeiopolis Bilim Kültür Sanat Araştırmaları Sempozyumu'unda sözlü bildiri olarak sunulmuş ve özet olarak özet kitabında yer almıştır. Çalışmanın yürütülmesinde ilgi ve alakalarından dolayı Kastamonu İl Milli Eğitim Müdürlüğü yetkililerine ve çalışmanın yürütüldüğü ortaokul idare ve öğretmenlerine teşekkür ederiz.

KAYNAKÇA

- Akinođlu, O., & Sarı, A. (2009). İlköğretim programlarında çevre eğitimi. M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi. Sayı: 30, Sayfa: 5-29.
- Aktepe, S., & Girgin, S. (2009). Comparison of eco-schools and other primary schools in terms of environmental education. *Elementary Education Online*, 8(2), 401-414.
- Alım, M. (2006). Avrupa birliği üyelik sürecinde Türkiye’de çevre ve ilköğretimde çevre eğitimi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14(2), 599–616.
- Artun, H. (2013). Yedinci sınıf öğrencilerinin çevre eğitimine yönelik tasarlanan modüler öğretim programının etkililiğinin araştırılması. Doktora Tezi, KTÜ, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Artun, H., & Özsevgeç, T. (2015). Çevre Eğitimi Modüler Öğretim Programının Akademik Başarı Üzerindeki Etkisi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 13.
- Atasoy, E. (2005). *Çevre için eğitim: ilköretim öğrencilerinin çevresel tutum ve çevre bilgisi üzerine bir çalıma*. Doktora Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Barrett, M. J. (2007). Homework and fieldwork: investigations into the rhetoric–reality gap in environmental education research and pedagogy. *Environmental Education Research*, 13(2), 209-223.
- Erdoğan, M. ve Özsoy, A. M. (2007). Graduate students’ perspectives on the human–environment relationship. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, 4(2), 21–30.
- Köse, S., Gencer, A.S., Gezer, K., Erol, G. H. ve Bilen, K. (2011). Investigation of undergraduate students’ environmental attitudes. *International Electronic Journal of Environmental Education*, 1(2), 85–96.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2013). İlköğretim kurumları (ilkokullar ve ortaokullar) fen bilimleri dersi (3, 4, 5, 6,7 ve 8. sınıflar) fenbilimleri öğretim programı. Ankara.
- Özsevgeç, T. ve Artun, H. (2012a). Çevre eğitimi dersi modüler programının geliştirilmesi ve değerlendirilmesi: Ekosistem Ünitesi örneği. X. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi, 27–30 Haziran, Niğde.
- Özsevgeç, T., & Artun, H. (2014). Fen ve Teknoloji Dersi Öğretmenlerinin â İnsan ve Çevre Ünitesine Yönelik Görüşleri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(1).
- Palmer, J. A. (1998). *Environmental education in the 21st century: theory, practice, progress and promise*. New York: Routledge.
- Sadık, F. ve Sarı, M. (2010). Student teachers’ attitudes towards environmental problems and their level of environmental knowledge. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(39), 129–141.
- Sinha, S., Jangira, N. K. & Das, S. (1985). *Environmental education: module for pre-service training of social science teachers and supervisors for secondary schools*. Paris UNESCO.

- Sönmez, E., & Yerlikaya, Z. (2017). Ortaokul Öğrencilerinin Çevresel Bilgi Düzeyleri ve Çevreye Yönelik Tutumları Üzerine Bir Alan Araştırması: Kastamonu İli Örneği. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25(3), 1239.
- Şimşekli, Y. (2001). Bursa’da “uygulamalı çevre eğitimi” projesine seçilen okullarda yapılan etkinliklerin okul yöneticisi ve görevli öğretmenlerin katkısı yönünden değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 73–84.
- Şimşekli, Y. (2004). Çevre bilincinin geliştirilmesine yönelik çevre eğitimi etkinliklerine ilköğretim okullarının duyarlılığı. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 83–92
- Taycı Ünal, F.(2009). İlköğretim öğrencilerinin çevresel tutum, bilgi, duyarlılık ve aktif katılım düzeylerinin belirlenmesi üzerine bir çalışma-Çorlu Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- UNEP. (2010). Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment, [http://www.unep.org/Documents.Multilingual/default.asp?DocumentID=97&ArticleID=1503 &l=en](http://www.unep.org/Documents/Multilingual/default.asp?DocumentID=97&ArticleID=1503 &l=en), 10.05.2010.
- Uzun, N. ve Sağlam, N., (2006). Orta öğretim öğrencileri için çevresel tutum ölçeği geliştirme ve geçerliliği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 240–250.